

ПОШУК ШЛЯХІВ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ

Вікторія Іванова,
*Комунальний заклад «Запорізький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти»
Запорізької обласної ради*

У статті актуалізовано проблему дослідження та діагностування освітніх втрат як комплексного показника якості освітньої системи. Визначено один із заходів подолання освітніх втрат у закладах освіти – проведення педагогічного діагностування.

Ключові слова: освітні втрати, діагностика освітніх втрат, первинне (вхідне) діагностування, вторинне (вихідне) тестування.

Постановка проблеми. Україна, беззаперечно, перебуває в непростих реаліях (пандемія, спричинена COVID-19, війна з РФ), які впливають і на освітній процес. Свого часу країни світу через пандемію почали проводити моніторингові дослідження та з'ясовувати питання, як такі чинники (індивідуальні та структурні): дистанційна освіта та складний психоемоційний стан здобувачів і здобувачок освіти (як наслідок означеного) впливають на навчання, його якість й досягнення очікуваних результатів, чи є прогалини у знаннях і навичках, які виникають в учасників освітнього процесу. Такі прогалини є освітніми втратами.

Наголосимо на тому, що на сьогодні міжнародні системи освіти налаштовані на ліквідацію освітніх втрат, пов'язаних із пандемією, адже це не окрема проблема закладу освіти або конкретного здобувача чи здобувачки освіти, а це – освітня криза, яка впливає на подальший розвиток усього суспільства. Більш того, ситуація сама собою не вирішиться, а освітні втрати сьогодні необхідно розглядати як комплексний показник освітньої системи загалом та особистісних здобутків зокрема.

Зауважимо, що повні дані про освітні втрати в Україні в усіх ланках освіти натепер відсутні. Введення воєнного стану позначилося на всіх сферах людського життя, особливо – на освітній галузі.

Питання освітніх втрат для нашої області виявилось неконтрольованим, а масштаб освітніх втрат неможливо визначити. Зрозуміло, що означене може серйозно впливати як на майбутню долю самих здобувачів та здобувачок освіти, так і на подальший розвиток країни в цілому. Їхнє подолання має стати одним із пріоритетів системи освіти України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Уряди різних країн і всесвітні освітні організації працюють над пошуком шляхів подолання освітніх втрат, напрацьовують різні методики. Останні розглядаються в такому контексті: від втрат у навчанні (ключових компетентностей у порівнянні

з обов'язковими результатами навчання, визначеними стандартами та програмами) до втрат в особистісному розвитку здобувачів освіти (зниження соціально-емоційних навичок учнівства).

Проблема освітніх втрат у працях зарубіжних учених є одним із важливих напрямів дослідження якості освіти. Зарубіжні дослідники, зокрема М. Kuhfeld [6], L. T. Huong та T. Na-Jatturas розглядали зміст освітніх втрат та їхню зумовленість тривалими прогалинами та перервами в навчанні [5]. М. Gyöngyvér і Н. Zoltán експериментально встановили й обґрунтували те, що перехід на дистанційну форму навчання негативно вплинув на якість освітнього процесу [4]. Н. Liao, С. Ма та Н. Хуе зауважували на значному зниженні навчальних досягнень учнів окремих соціальних категорій в умовах дистанційного навчання внаслідок перекладання з педагогів на батьків частини функцій педагогічного нагляду за освітнім процесом [7].

Зарубіжними та вітчизняними вченими досліджувалася проблема впливу військових дій / конфліктів на систему освіти та її функціонування, а саме на: викладання й учіння, довго- й короткострокові результати; заклади освіти і педагогічних працівників; мінімізацію освітніх втрат учнів; психо-соціальну допомогу дітям і сім'ям, які опинилися у складних життєвих обставинах тощо [цитуються за 2].

Українськими науковцями узагальнено міжнародний досвід подолання освітніх втрат, зумовлених воєнними діями, представлено результати аналітичних й експериментальних досліджень із виявлення освітніх втрат в українській системі освіти, пов'язаних із переходом на дистанційне навчання. Зауважено, що за основу подолання освітніх втрат також береться й досвід західних країн щодо вимірювання та компенсації освітніх втрат, які сталися через пандемію.

Таким чином, дослідження, які проводяться в Україні та в зарубіжжі, доводять, що освіта є основою для розвитку знань, навичок і компетентностей, необхідних для розвитку людей. Якщо здобувачі та здобувачки освіти не засвоюють їх, це впливає на можливості вибору подальшої освіти, а також на добробут окремо взятої особи й стан економіки країни в цілому тепер і в майбутньому.

Мета статті – проаналізувати підходи до проблеми дослідження та діагностування освітніх втрат в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. У травні 2022 року галузевий огляд Сектору освіти Світового банку зазначав, що через пандемію та війну освітні втрати в нашій країні можуть становити більше одного навчального року.

За такої ситуації, Український центр оцінювання якості освіти пропонує розглядати результати загальнодержавного моніторингу з початкової освіти з математики й читання учнів та учениць 4-х класів (проведено у 2021 році) та результати міжнародного дослідження PISA–2022. Проте, ці результати не можуть бути об'єктивними, бо дослідження проведено не в усіх областях України через активні воєнні дії чи знаходження територій у тимчасовій окупації.

В Україні у 2022/2023 навчальному році МОН України за підтримки проекту «Супровід урядових реформ в Україні» (SURGe) організувало підготовку та проведення I етапу моніторингового дослідження якості освіти в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану (наказ МОН України від 28.03.2023 № 347 «Про організаційні заходи щодо підготовки й проведення загальнодержавного моніторингового дослідження якості освіти у закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану»). У документі зазначено, що вивченню підлягають результати навчання з української мови та математики серед здобувачів і здобувачок освіти 6-х, 8-х класів [3] (до цього моніторингове дослідження серед такої категорії респондентів не проводилося). При цьому, друга частина I етапу опитування відбулась у період із 15.09.2023 по 06.10.2023 (за даними сайту ДСЯО) на спеціально створеній ОЕСР онлайн-платформі у вибірці, у якій беруть участь 232 заклади загальної середньої освіти України. Наразі оприлюднений звіт за результатами.

На основі аналізу напрацювань українських і зарубіжних науковців спеціалісти УЦОЯО визначили низку проблем, що можуть позначитися на результатах навчання здобувачів та здобувачок освіти України в умовах війни. Зупинимось більш детально.

1. Проживання на тимчасово окупованих територіях. Наразі неможливо дізнатися, як саме відбувається освітній процес на тимчасово окупованих територіях. Однак беззаперечним є те, що через бойові дії та окупацію повноцінне навчання на цих територіях не здійснюється. Частина дітей, які з певних причин залишилися на окупованих територіях, узагалі не мають змоги навчатися, інші змушені відвідувати школи та навчатися за освітніми програмами країни-окупантки й лише невелика частина продовжує навчатися в дистанційному форматі за українськими програмами завдяки зусиллям відповідального вчителства.

2. Проживання в зоні активних бойових дій. Для учнівства, яке проживає на територіях, що розташовані в зонах активних бойових дій, навчання можливе лише в дистанційному форматі, що, як зазначалося вище, має багато недоліків. Окрім цього, суттєвою проблемою є психологічний стан дітей і вчителів. Регулярні обстріли, ракетні атаки, що призводять до жертв і численних руйнувань, можуть спричинити серйозні проблеми із психологічним благополуччям і дітей, і дорослих.

3. Зміна місця проживання. Учніство, яке було вимушене переїхати в інші регіони України або ж за кордон, часто втрачає звичне коло спілкування та зв'язок із закладом освіти. Адаптація до нових умов потребує часу та може призвести до серйозного стресу. Діти, які виїхали за кордон, найчастіше мають подвійне навантаження, адже вони повинні відвідувати школу в країні проживання, а також підключатися до онлайн-уроків, організованих їхньою школою в Україні, щоб не втратити можливість продовжити здобуття української освіти.

4. Руйнування закладів освіти. Наслідками бойових дій стало те, що частина закладів освіти в Україні частково чи повністю зруйнована. Діти, які навчалися в цих закладах, змушені або навчатися дистанційно, або відвідувати інший заклад освіти, що може знаходитися на значній відстані від дому, а іноді й в іншому населеному пункті.

5. Повітряні тривоги. Оголошення повітряної тривоги означає, що урок переривається й учні мають перейти в укриття (навіть якщо навчання відбувається дистанційно), а отже освітній процес може перериватися на години, іноді / часто по декілька разів на день. Інша проблема – це наявність та облаштованість укриттів.

6. Відімкнення електроенергії. Через масовані ракетні обстріли в період із жовтня 2022 року до середини лютого 2023 року по всій території України регулярно вимикали світло. Це, безперечно, суттєво ускладнило освітній процес, особливо для тих учнів і вчителів, які працювали дистанційно [1].

Слід зазначити, що освітні втрати мають накопичувальний характер. Якщо вчасно не вжити дієвих заходів, то в подальшому це може призвести до більш глибоких наслідків для економіки та життя країни в цілому.

Наразі одним із шляхів подолання освітніх втрат у закладах освіти можливо проведення педагогічного діагностування.

Педагогічне діагностування – це процес збирання інформації про освітній процес, знання, навички та здатність здобувачів освіти для здійснення їхніх потреб. Воно спрямовано на оптимізацію освітнього процесу; розрізнення осіб, які навчаються; удосконалення навчальних програм тощо. Діагностування має допомагати визначити ступінь досягнення здобувачем / здобувачкою освіти визначення результатів навчання перед і після діагностування, дає змогу отримати кількісні показники успішності, що, так само, надає можливість визначити, які теми засвоєні краще, а які – гірше, а тому можна надалі спланувати роботу з повторення матеріалу.

Який же можна визначити алгоритм діагностування освітніх втрат?

По-перше, проведення первинного (вхідного) діагностування. Завдання добираються відповідно до всіх груп результатів оцінювання, які визначені в Державному стандарті в межах вивченого в попередньому класі. Необхідно розробляти діагностувальні роботи таким чином, щоб вони були не тільки інформативними та ефективними, а й функціональними. Обов'язково слід визначати чіткі критерії та схеми оцінювання, які зрозумілі для здобувачів / здобувачок освіти, забезпечувати ефективність оцінювання. Може використовуватись різноманітний набір методів, як-от тестування, спостереження, опитування, інтерв'ю, проекти та інше.

На цьому етапі визначаються проблеми та ступінь їх гостроти, визначаються навчальні цілі. За результатами укладається програма з надолуження освітніх втрат. У роботі педагогами використовуються методи та прийоми активного навчання, де формувальне оцінювання є частиною практики з надолуження освітніх втрат.

По-друге, проведення вторинного (вихідного) діагностування наприкінці циклу занять із реалізації програми з надолуження освітніх втрат. Саме тут відображається ступінь успішності здобувача / здобувачки освіти з повторення матеріалу. Щоб довіряти даним, необхідно надавати завдання на ті ж самі групи результатів оцінювання, які були подані на первинному діагностуванні. Вторинне діагностування включає в себе детальний аналіз і подальше дослідження результатів попередньої діагностики для розуміння причин і наслідків освітніх втрат. Воно є важливою частиною циклу вдосконалення освіти, що дозволяє адаптувати підходи та забезпечувати ефективні стратегії для всіх здобувачів / здобувачок освіти.

Висновки. Отже, проблема подолання освітніх втрат здобувачів і здобувачок освіти залишається остаточно невирішеною за недостатньо описаного наукового підґрунтя та неможливості якісного проведення моніторингових досліджень. Актуальними залишаються й питання діагностики освітніх втрат і конкретних механізмів їхньої компенсації [2]. Актуальними є й забезпечення циклічності педагогічного діагностування для вдосконалення освітнього процесу та подолання освітніх втрат.

Список використаних джерел:

1. Бичко Г., Терещенко В. Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи їх подолання / наукова консультантка: Т. Вакуленко. URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/Learning-losses_Ukraine.pdf
2. Головка М., Локишина О., Топузов О. Освітні втрати в період воєнного стану: проблеми діагностики та компенсації. *Український Педагогічний журнал*. 2023. № 1. С. 5–13. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-1-5-13>
3. Наказ МОН України від 28.03.2023 № 347 «Про організаційні заходи щодо підготовки й проведення загальнодержавного моніторингового дослідження якості освіти у закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizacijni-zahodi-shodo-pidgotovki-j-provedennya-zagalnodержavnogo-monitoringovogo-doslidzhennya-yakosti-osviti-u-zakladah-zagalnoyi-serednoyi-osviti-v-umovah-voyennogo-stanu>
4. Gyöngyvér, M., Zoltán, H. (2023). Short- and long-term effects of COVID-related kindergarten and school closures on first- to eighth-grade students' school readiness skills and mathematics, reading and science learning. *Learning and Instruction*. Volume 83, February 2023, 101706. doi: <https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2022.101706> (in English)
5. Huong, L. T., Na-Jatturas, T. (2020). The COVID-19 induced learning loss – What is it and how it can be mitigated? UKFIET. The Education and Development Forum. (in English) <https://www.ukfiet.org/2020/the-covid-19-induced-learning-loss-what-is-it-and-how-it-can-be-mitigated/>
6. Kuhfeld, M. (2019). Surprising new evidence on summer learning loss. *Phi Delta Kappan*. 101 (1), 25–29. doi: <https://doi.org/10.1177/0031721719871560>
7. Liao, H., Ma, S, Xue, H. (2022). Does school shutdown increase inequality in academic performance? Evidence from COVID-19 pandemic in China. *China Economic Review*. 2022. Vol. 75. 101847. doi: <https://doi.org/10.1016/j.chieco.2022.101847> (in English)